

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено дослідженню теоретичних та прикладних аспектів адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності в Україні. Розглянуто основні характеристики об'єктів інтелектуальної власності та відповідних охоронних документів. Визначено тенденції зміни показників, що характеризують процеси адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності з використанням кількісних статистичних даних. Запропоновано шляхи покращення адміністративно-правового регулювання та захисту інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, обсяг прав, захист прав, статистика щодо порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Статья посвящена исследованию теоретических и прикладных аспектов административно-правовой защиты интеллектуальной собственности в предпринимательской деятельности в Украине. Рассмотрены основные характеристики объектов интеллектуальной собственности и соответствующих охранных документов. Определены тенденции изменения показателей, характеризующих процессы административно-правовой защиты интеллектуальной собственности в предпринимательской деятельности с использованием количественных статистических данных. Предложены пути улучшения административно-правового регулирования и защиты интеллектуальной собственности в предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, объем прав, защита прав, статистика о нарушении прав на объекты права интеллектуальной собственности.

The article is devoted to the research of theoretical and applied aspects of administrative legal protection of intellectual property in entrepreneurial activity in Ukraine. The basic characteristics of objects of intellectual property and corresponding security documents are considered. The tendencies of changes in the indicators characterizing the processes of administrative and legal protection of intellectual property in business activity using quantitative statistical data are determined. The ways of improvement of administrative-legal regulation and protection of intellectual property in entrepreneurial activity are offered.

Key words: intellectual property, volume of rights, protection of rights, statistics on infringement of rights to objects of intellectual property rights.

Вступ. У сучасних умовах особливого значення набуває формування та розвиток підприємницької діяльності як рушійної сили економічного і соціального розвитку суспільства. Дедалі більшого значення набувають питання інтелектуальної власності, як в аспекті підприємницької діяльності, так і ринкового господарства загалом.

Трендами розвитку сучасного суспільства є глобалізація та інтеграція, конкуренція та партнерство, розвиток інформаційних технологій, мережових структур як у бізнесі, так і в суспільстві загалом. Тому подальшого дослідження потребують питання адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності в Україні.

Теоретичні аспекти адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності висвітлені в роботах таких вчених, як: В. Аксьонова, Б. Антімонов, В. Афанасьєва, Ю. Атаманова, О. Барладян, О. Гумега, В. Дроб'язко, О. Дорошенко, А. Кодинець, І. Коваль, Н. Кузнєцова, В. Москаленко, Н. Мироненко, О. Орлюк, А. Чорна, О. Харитоновна, Р. Шишка [1–6].

Дослідженню проблематики правового регулювання підприємницької діяльності приділялась увага у наукових роботах таких учених: Н. Воротіна, З. Варналі, С. Вітвіцького, В. Галушко, О. Пономаренко, В. Шкарупа [7] та ін. Однак необхідно більше уваги приділяти питанням адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності в підприємницькій діяльності.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у вивченні основних питань щодо адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності у сфері підприємництва та аналітичному дослідженні офіційної статистичної інформації, що ілюструє практичний аспект цього питання.

Результати дослідження. Адміністративне право має велику кількість об'єктів, до яких також належить і підприємницька діяльність та інтелектуальна власність у підприємстві зокрема.

Аналіз офіційних даних щодо діяльності суб'єктів економічної діяльності показав, що загальна кількість суб'єктів господарювання в Україні в 2016 р. становила 1865,7 тис. одиниць, або 100% (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності суб'єктів господарювання

	Абсолютне значення показника				Порівняна зміна показника
	2013	2014	2015	2016	2016/2015
Загалом, тис.	1722,3	1932,3	1974,4	1865,7	0,94
Підприємства, відсотків до загальної кількості суб'єктів	22,8	17,7	17,4	16,4	0,94
На 10 тис. наявного населення, од.	87	79	80	72	0,90
Фізичні особи-підприємці, відсотків до загальної кількості суб'єктів	77,2	82,3	82,6	83,6	1,01
На 10 тис. наявного населення, од.	292	370	381	365	0,96

Джерело: [8, с. 435]

При цьому частка підприємств серед зазначеної загальної кількості становила 16,4%, а фізичних осіб-підприємців – 83,6%. Отже, за кількістю переважають фізичні суб'єкти-підприємці.

Загальний обсяг реалізованої продукції у 2016 р., порівняно з 2015 р. збільшився на 20% і становив 6854271,5 млн грн. Якщо проаналізувати обсяг реалізованої продукції згаданими вище суб'єктами господарювання, то ситуація виявляється зовсім протилежною – за обсягами виробництва переважають саме підприємства (92,9%) (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)

	Абсолютне значення показника				Порівняна зміна показника
	2013	2014	2015	2016	2016/2015
Загалом, млн грн.	4437326,1	4608978,1	5716431,0	6854271,5	1,20
Підприємства, відсотків до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	93,6	93,7	93,0	92,9	1.00
Фізичні особи-підприємці, відсотків до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг)	6,4	6,3	7,0	7,1	1.01

Джерело: [8, с. 435]

Об'єктом адміністративно-правових відносин є поведінка учасників управлінських відносин (дії, утримання від дій). До сфери адміністративно-правового регулювання та захисту входять відносини, які відображають індивідуальні публічні потреби фізичних і юридичних осіб; третіх осіб, права та свободи яких порушуються першими, загальний публічний інтерес держави й українського народу загалом, які реалізують імперативно-владну компетенцію публічної адміністрації та взаємні публічні інтереси всіх невіддільних учасників адміністративно-правих відносин, кожен з яких має йти на певний утиск своїх інтересів задля задоволення інтересів іншого, які потребують дотримання певних установлених державою в адміністративно-правових нормах правил [7, с. 115].

Регулювання та захист прав на об'єкти права інтелектуальної власності включає численні правові засоби, які належать до різних галузей та інститутів права й законодавства. Як категорія, що підлягає регулюванню, обсяг прав на об'єкт інтелектуальної власності визначається нормативно-правовими актами загального призначення, авторського права, патентного права, документами щодо права на комерційні позначення, документами щодо права на науково-технічну інформацію.

Захист прав інтелектуальної власності – це сукупність заходів, спрямованих на встановлення та визнання прав інтелектуальної власності у разі їх порушення, оспорування чи невиконання. Захистом охоплюються лише передбачені законом засоби, що спрямовані на відновлення чи визнання прав та/чи охоронюваних законом інтересів уповноважених суб'єктів. Його функції

Таблиця 3

Основні характеристики об'єктів інтелектуальної власності та відповідних охоронних документів [6; 9–11]

Назва об'єкту інтелектуальної власності	Визначення	Вид охоронного документа	Термін дії
Винахід	Результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології	Патент засвідчує пріоритет, авторство і право власності на об'єкт інтелектуальної власності	20 років
Корисна модель	Результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології; на відміну від винаходу, не висувається вимога щодо наявності винахідницького рівня	Патент надає виключне право власності, засвідчує авторство і пріоритет	10 років
Промисловий зразок	Результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання	Патент надає патентовласнику право і змогу використовувати промисловий зразок на свій розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших власників патенту	15 років
Сорти рослин	Окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) у межах нижчого з відомих ботанічних таксонів, незалежно від того, задовольняє вона повністю чи ні умови надання правової охорони	Свідоцтво про авторство; свідоцтво про державну реєстрацію; патент підтверджує майнові права на сорт рослини	30–35 років
Торгові марки	Позначення, за допомогою яких товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб	Свідоцтво про право власності на торговельну марку	10 років, термін може бути подовжено

Джерело: [6; 9–11]

ональним призначенням є відновити за допомогою правових засобів правове становище, що існувало до правопорушення, або компенсувати все, що було втрачене внаслідок його вчинення [2].

Право інтелектуальної власності, згідно із законодавством України, включає в себе майнові та немайнові права:

- особисті немайнові права (право на визнання людини творцем об'єкта інтелектуальної власності тощо);
- майнові права (право на використання об'єкта інтелектуальної власності, право дозволяти або перешкоджати неправомірному використанню та ін.)

Адміністративно-правове регулювання є спеціально-юридичним механізмом впливу адміністративного права на поведінку і діяльність його суб'єктів та об'єктів [4]. Об'єктами інтелектуальної власності є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, торгові марки (табл. 3).

Суб'єктами права інтелектуальної власності є:

- творці (автори, винахідники) результатів інтелектуальної діяльності;
- власники прав на результати інтелектуальної діяльності;
- особи, які використовують об'єкти права інтелектуальної діяльності на підставі ліцензійних договорів (якщо такі умови визначено відповідними ліцензійними договорами);
- спадкоємці та інші правонаступники прав інтелектуальної власності.

Виключне право власності на зазначені об'єкти інтелектуальної власності набувається в Україні шляхом отримання патенту, що засвідчує монополні права власника запатентованого об'єкта (право розпоряджатися об'єктом на свій розсуд: право продати, переуступити, заборонити або дозволити будь-кому використання захищеного ним винаходу (див. табл. 1). Будь-яке використання запатентованого винаходу, за винятком випадків, встановлених у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», визнається порушенням виключного права на винахід і переслідується за законом.

Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності передбачає використання відповідних організаційних заходів, спрямованих на захист прав і законних інтересів авторів, виконавців, виробників фонограм, відеограм, організацій мовлення, винахідників та інших суб'єктів прав інтелектуальної власності.

Таблиця 4

Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51.2 КУпАП)

	Абсолютне значення показника					Порівняна зміна показника			
	2013	2014	2015	2016	2017	2014/2013	2015/2014	2016/2015	2017/2016
Кількість справ, які надійшли за звітний період	1047	300	187	77	33	0,29	0,62	0,41	0,43
Кількість розглянутих справ, по яких винесено постанови	822	238	154	60	22	0,29	0,65	0,39	0,37
у т. ч. винесено рішення про накладення адміністративного стягнення	475	122	89	30	11	0,26	0,73	0,34	0,37
Закриття справи, загалом	347	116	65	28	11	0,33	0,56	0,43	0,39
Звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю з оголошенням усного зауваження	61	16	9	4	-	0,26	0,56	0,44	-
З них у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення	216	54	32	14	5	0,25	0,59	0,44	0,36
Закінчення строків накладення адміністративного стягнення	68	46	23	12	6	0,68	0,50	0,52	0,50

Джерело: [13; 14, с. 10–11; 15, с. 8–9; 16, с. 10–11; 17, с. 8–9]

Правовою основою адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності в Україні є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП): ст. 51.2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності»; ст. 164.9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» [12].

Аналіз адміністративних порушень, що посягають на власність, зокрема інтелектуальну власність, показав, що за 2013–2017 рр. кількість справ за порушення ст. 51.2 КУпАП скоротилась майже в 32 рази, з 1047 до 33 (табл. 4).

Кількість розглянутих за ст. 51.2 КУпАП справ є меншою за кількість справ, що надійшли за відповідний рік, оскільки частина справ повернута за причини неналежного оформлення, а деякі справи залишаються нерозглянутими наприкінці відповідного року. Кількість розглянутих справ, по яких винесено постанови (рішення), щороку становить у середньому 70–80%.

Протягом аналізованого періоду, кількість справ, які надійшли на розгляд, скоротилась з 1047 у 2013 р. до 33 у 2017 р. Кількість розглянутих справ, по яких винесено постанови (рішення), за 2013–2017 рр. скоротилась із 822 до 22 (табл. 4).

Також правою основою адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності в Україні є ст. 164.9 КУпАП. Кількість справ за ст. 164.9 КУпАП, які надійшли на розгляд за 2013–2017 рр., скоротилась із 2029 до 34 (майже в 60 разів), що є позитивним явищем. Кількість справ, по яких винесено постанови, скоротилась з 822 до 11 (табл. 5).

Таблиця 5

Незаконне поширення примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних (ст. 164.9)

	Абсолютне значення показника					Порівняна зміна показника			
	2013	2014	2015	2016	2017	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015	2017/ 2016
Кількість справ, які надійшли за звітний період	2029	666	333	78	34	0,33	0,50	0,23	0,44
Кількість розглянутих справ, по яких винесено постанови	1689	572	292	58	31	0,34	0,51	0,20	0,53
у т. ч. винесено рішення про накладення адміністративного стягнення	1477	470	232	40	20	0,32	0,49	0,17	0,50
Закриття справи, загалом	211	102	60	18	11	0,48	0,59	0,30	0,61
Звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю з оголошенням усного зауваження	67	18	10	1	2	0,27	0,56	0,10	2,00
З них у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення	24	19	14	6	5	0,79	0,74	0,43	0,83
Закінчення строків накладення адміністративного стягнення	11	64	35	11	4	5,82	0,55	0,31	0,36

Джерело: [13; 14, с. 29–30; 15, с. 28–29; 16, с. 27–28; 17, с. 26–27]

За порушення вимог чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності Кримінальним кодексом України [13] передбачено кримінальну відповідальність за ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію», ст. 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва» і ст. 229 «Незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару».

Висновки. Адміністративно-правове регулювання та захист потребують удосконалення інструментів щодо забезпечення сприятливих зовнішніх умов для здійснення підприємницької діяльності, як-от:

– легалізація діяльності підприємців щодо створення та управління власним бізнесом як основи створення об'єктів інтелектуальної власності;

– забезпечення гнучкості «вертикальних» відносин у площині суб'єкт підприємницької діяльності – органи публічної влади та відомства (Патентне відомство (Укрпатент), Міністерство внутрішніх справ, Антимонопольний комітет, Державна служба інтелектуальної власності України (ДСІВУ), Апеляційна палата ДСІВУ, Український інститут промислової власності, Державне агентство з авторських і суміжних прав, Міністерство аграрної політики та продовольства України, судові органи);

– забезпечення гнучкості «горизонтальних» відносин підприємців з іншими партнерами в економічній сфері, зокрема споживачами, постачальниками, перевізниками, банківськими установами, страховими агенціями.

Захист прав інтелектуальної власності може бути здійснено в кримінально-правовому, адміністративно-правовому та цивільно-правовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Барладян О.С. Деякі теоретико-правові засади забезпечення адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності правоохоронними органами України. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 98–102.
2. Гумега О.В. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: пошук шляхів удосконалення. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. № 6. С. 118–125.
3. Козинець А.О. Реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності: сучасне відображення минулого. Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. С. 11–17.
4. Чорна А.М. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 5. С. 128–132.
5. Шишка Р.Б. Механізм правового регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності. URL: <http://aphd.ua/publication-168/>
6. Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: [монографія]. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2012. 368 с.
7. Теорія держави і права: навчальний посібник / авт.-упоряд. В.В. Галуцько, Г.О. Пономаренко, В.К. Шкарупа; за заг. ред. В.К. Шкарупи. Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2007. С. 280.
8. Статистичний щорічник України за 2016 р. / За ред. І.С. Вернера. Державна служба статистики України, 2017. 611 с.
9. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ (зі змінами та доповненнями від 13 січня 2016 р.) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
10. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012 р.) URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
11. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ (зі змінами та доповненнями від 5 грудня 2012 р.) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>
12. Кодекс України про Адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
13. Адміністративні правопорушення в Україні у 2013 році. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск: Калачова І. Державна служба статистики України, 2014. 203 с.
14. Адміністративні правопорушення в Україні у 2014 році. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск: Калачова І. Державна служба статистики України, 2015. 205 с.
15. Адміністративні правопорушення в Україні у 2015 році. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск: Калачова І. Державна служба статистики України, 2016. 204 с.
16. Адміністративні правопорушення в Україні у 2016 році. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск: Калачова І. Державна служба статистики України, 2017. 205 с.
17. Адміністративні правопорушення в Україні у 2017 році. Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск: Калачова І. Державна служба статистики України, 2018. 223 с.
18. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-1>.